

27 juni 2025

ju.remissvar@regeringskansliet.se

ju.L7@regeringskansliet.se

Diarienummer Ju2025/00812

Remissvar från Sveriges Stadsmissioner

Remissyttrande över betänkandet Skärpta och tydligare krav på vandel för uppehållstillstånd (SOU 2025:33) Diarienummer Ju2025/00812

Riksföreningen Sveriges Stadsmissioner samlar på nationell nivå den lokala Stadsmissionen i Göteborg, Kalmar, Skåne, Stockholm, Sörmland, Umeå, Uppsala, Västerås, Örebro och Östergötland och arbetar för människor som lever i utsatthet och utanförskap i Sverige. Tillsammans bedriver vi professionell social omsorg, utbildning och arbetsintegration på 40-talet orter runt om i Sverige och möter 5000 - 7000 människor dagligen.

Stadsmissionens vision är ett mänskligare samhälle, där alla har makt att forma sina egna liv och är delaktiga i samhället. Det sociala arbetet utgår utifrån en kristen värdegrund som värnar om alla människors lika värde och rättigheter oberoende av livssituation.

Sveriges Stadsmissioner skriver under på FN:s deklaration om mänskliga rättigheter och verkar för alla människors rätt till bostad, sysselsättning och social trygghet.

Sveriges Stadsmissioners utgångspunkter för yttrandet

Stadsmissionen är en idéburen organisation som arbetar för att skapa ett mänskligare samhälle där alla har makt att forma sina egna liv och är delaktiga i samhället. Detta gör Stadsmissionen genom att arbeta med social omsorg, utbildning och arbetsintegration för att hjälpa de mest utsatta människorna i samhället. Sveriges Stadsmissioner verkar utifrån en grundläggande respekt för alla människors lika värde, rättigheter och möjligheter, i enlighet med FN:s deklaration om mänskliga rättigheter.

För oss är det av yttersta vikt att samhällets lagstiftning skyddar och säkerställer lika rättigheter och likhet inför lagen för alla. Stadsmissionen arbetar utifrån ett rättighetsbaserat perspektiv och verkar aktivt för att dessa mänskliga rättigheter ska respekteras och tillgodoses i samhället såväl som i vår egen verksamhet. Med denna utgångspunkt lämnar Sveriges Stadsmissioner yttrandet.

Sammanfattning

Sveriges Stadsmissioner avstyrker förslaget att återinföraandel i utlänningslagagen.

Sveriges Stadsmissioner ser med oro på de förslag som läggs fram i betänkandet då de sammantaget riskerar att undergräva grundläggande rättssäkerhetsprinciper. Särskilt allvarligt är att det föreslås att andel ska omfatta även handlingar som varken är brottsliga eller straffbelagda. Andelsbegreppet definieras på ett sätt som är så vagt att det inte ger den enskilde möjlighet att förutse vilka handlingar som kan ligga till grund för ett ingripande, och ger inte heller domstolar och myndigheter tillräcklig vägledning för en rättssäker tillämpning. Det innebär en negativ särbehandling av utländska medborgare som inte uppfyller de krav på legitimitet, nödvändighet och proportionalitet som följer av nationell och internationell rätt. Ansvarsutkrävande vid begångna brott sker enligt sedvanliga straffrättsliga regler och straffet bör inte drabba personer med uppehållstillstånd hårdare än svenska medborgare. Sammantaget riskerar detta att leda till godtyckliga bedömningar och ingripanden, minskad tillit till myndigheter och ökad otrygghet för redan utsatta grupper. Sveriges Stadsmissioner avstyrker förslagen om att vägra eller återkalla uppehållstillstånd samt att avvisa personer på grund av bristande andel, liksom förslagen om utökade möjligheter att neka eller återkalla uppehållstillstånd på andra grunder. Sveriges Stadsmissioner avstyrker vidare förslaget om en generell uppgiftsskyldighet. Om förslagen träder i kraft riskerar personer som ännu inte är svenska medborgare undanhålla sig från att söka stöd och hjälp från det allmänna. Att det blivit fel i en ansökan om en förmån ska över huvud taget inte kunna ligga den enskilda till last i migrationsrättsliga ärenden. Det riskerar även att särskilt hårt drabba personer i ekonomisk utsatthet som i större utsträckning är beroende av stöd från det allmänna.

Sveriges Stadsmissioner anser att konsekvensanalysen i betänkandet är bristfällig, och att det dessutom är svårt att överblicka de faktiska följderna av förslagen eftersom flera andra aviserade lagändringar påverkar såväl tolkning som genomförande. Att så många lagstiftningsprocesser pågår samtidigt undergräver möjligheten att analysera de sammantagna konsekvenserna. Sveriges Stadsmissioner anser därför att aktuell utredning inte kan läggas till grund för lagstiftning.

Om andelsbegreppet

Sveriges Stadsmissioner avstyrker återinförandet av andelkrav i utlänningslagen.

Ett återinförande av begreppet andel så som det föreslås i utredningen skulle leda till otrygghet och rättsosäkerhet. Begreppet är inte tillräckligt rättsligt definierat för att uppfylla grundläggande krav på förutsägbarhet. I utredningen lämnas utrymme för alltför breda tolkningsmarginaler för att förslaget ska kunna utgöra grund för lagstiftning. Utredningen framhåller att framtida bedömningar av vad som utgör ett klandervärt beteende ska vägleda bedömningar av andel. Detta gör det omöjligt

att förutse vad som kan komma att omfattas av vandelsbegreppet och innebär stora risker för den rättsliga kvaliteten i vandelsbedömningar.

Statskontoret har i sin granskning av Migrationsverket, *Många öar små- Migrationsverkets styrning och uppföljning av den rättsliga kvaliteten i asylprocessen* från år 2024, redan visat på existerande svårigheter att upprätthålla enhetlighet och rättssäkerhet i asylprövningen. Den osäkerhet som begreppetandel medför skulle sannolikt leda till ytterligare svårigheter för Migrationsverket.

Sveriges Stadsmissioner menar att förslaget leder till att personer som lever i komplex utsatthet riskerar att hamna i än större utanförskap. Detta genom att det rättsligt odefinierade begreppetandel leder till svåra gränsdragningar som påverkas av rådande normer. Betänkandets genomgång av vandelsbegreppet (se bl.a. s. 146) tar bland annat upp tiggeri och prostitution som grund för att avvisa eller vägra personer uppehållstillstånd. I samband med detta avsnitt tas i utredningen tydligt avstånd från att betrakta tiggeri som bristandeandel, Något klart ställningstagande som klargör att prostitution inte heller kan anses vara bristandeandel finns däremot inte. Det är oroande - särskilt mot bakgrund att prostitution var en av de exempel på bristandeandel som lyftes fram i Tidöavtalet. Att människor som säljer sexuella tjänster inte gör det av egen fri vilja utan på grund av bland annat människohandel är välkänt. Att betänkandet utelämnar information och förslag omandel i relation till prostitution kan därför tolkas som att utredningens förslag medför att prostitution kan rymmas inom det som bedöms utgöra brist påandel.

Det finns fler exempel som Sveriges Stadsmissioner ser som särskilt oroande. Exempel på bristandeandel uppges vara *farligt eller grovt störande beteende till följd av missbruk av alkohol och narkotika*. Resonemanget medför en uppenbar fara för att personer i behov av vård för missbruksproblem inte kommer att våga söka hjälp av rädsla för migrationsrättsliga konsekvenser. Utredningen anger även att administrativa beslut, såsom kontaktförbud, tillträdesförbud eller vistelseförbud, bör kunna betraktas som indikationer på bristandeandel. Dessa beslut grundas dock inte på konstaterad skuld eller brottslighet, utan på riskbedömningar. Att omvandla sådana beslut till underlag för negativa migrationsbeslut innebär ett rättsligt skifte, där preventiva åtgärder får samma funktion som en brottsfällande dom. Detta skapar en oacceptabel otydlighet om vad som krävs för att staten ska kunna vidta så ingripande åtgärder som återkallelse eller avvisning.

Betänkandet innebär att personer med allvarliga sjukdomstillstånd riskerar att utvisas på grund av att de är utländska medborgare. Som utländska medborgare kan beroendesjukdomar utgöra bristandeandel. Bristandeandel enligt utredningens förslag är missbruk där vårdinsatser inte gett avsedd effekt, exempelvis individer som tvångsvårdats med anledning av sitt missbruk och efter vårdens upphörande inte tagit emot vård, och fortsatt med sitt missbruk. Utredningens exempel på när missbruk kan anses utgöra bristandeandel är bland annat om en utlänning som har ett missbruk vägrar att genomgå nödvändig behandling för sitt missbruk, eller undandrar sig sådan behandling. Betänkandet

argumenterar för att missbruk ska kunna beaktas inom ramen för en vandelsprövning i utlänningslagen, under specifika förhållanden. Att vägran att ta emot vård ska vägas in som en omständighet som talar för bristande vandel tycks inte beakta att ett pågående missbruk som aktualiserar vård och sociala insatser inte har sin grund i bristande moral eller dålig karaktär, utan att det rör sig om en svår sjukdom som därtill medför funktionsnedsättningar som direkt påverkar individens förmåga att fatta rationella beslut, reglera impulser och utöva viljestyrka. Det är denna förändrade förmåga till självkontroll som definierar sjukdomen, inte bara dess följder.

Diagnoskriterierna i både ICD-10 och DSM-5 är utformade för att fånga just detta. I ICD-10 krävs att tre av sex kriterier är uppfyllda, däribland till exempel kontrollförlust, abstinensbesvär, toleransutveckling och fortsatt användning trots vetskap om negativa konsekvenser. Det centrala i dessa kriterier är att individen har en nedsatt eller upphävd förmåga att avbryta ett destruktivt bruk, även när det finns en vilja att sluta. DSM-5 har ersatt den tidigare uppdelningen mellan missbruk och beroende med diagnosen "Substance Use Disorder", vilket återspeglar insikten om att det rör sig om en sammanhängande skala av sjukdom, inte en fråga om medvetna val. Även här är kriterierna kliniska, inte moraliska: de handlar om hur bruket påverkar individens funktionsnivå, inte om individens avsikter eller värderingar. Att en person motsätter sig vård i någon form kan utgöra en förväntad del av beroendetillståndet. Även individer med stark motivation och goda insikter återfaller i missbruk. Långvarigt tillfrisknande förutsätter en kombination av medicinsk, psykosocial och strukturell behandling, och den sker ofta gradvis och inte utan bakslag.

Föreställningen att man kan bedöma en persons moral eller "vandel" utifrån benägenheten att acceptera behandling bygger därför på ett felaktigt synsätt. Den utgår från att individen alltid är kapabel att fatta långsiktigt rationella beslut om sin hälsa, och ignorerar helt sjukdomens påverkan på just den förmågan. Långsiktigt tillfrisknande är beroende av kontinuitet i vård, eftervård och frivilligt deltagande. Att en person som varit föremål för LVM-vård inte visar "avsedd effekt" inom en viss tidsram är därför snarare ett tecken på en svårbehandlad sjukdom snarare än ett tecken på brister i vilja eller karaktär. Att en person med svårbehandlad sjukdom åläggs ingripande åtgärder vid uteblivet tillfrisknande framstår som obegripligt, ologiskt och oproportionerligt.

Det finns också en påtaglig risk för att förtroendet för vård och socialtjänst urholkas. Om personer med missbruksproblem fruktar att vårdkontakt kan leda till att deras uppehållstillstånd ifrågasätts, är det sannolikt att många avstår från att söka hjälp. Det innebär inte bara försvärad behandling på individnivå, utan risk för försämrad folkhälsa, ökade samhällskostnader och att redan utsatta grupper ytterligare marginaliseras. En sådan ordning kan också stå i strid med rätten till bästa uppnåeliga hälsa enligt internationella konventioner, och aktualisera rätten till privat- och familjeliv om individer avstår från vård eller isolerar sig från myndigheter.

Därtill kommer en rättssäkerhetsproblematik. Begreppet vandel är inte bara otydligt definierat och vilar på en subjektiv bedömning av vad som utgör ett hederligt och skötsamt levnadssätt. Den föreslagna tillämpningen riskerar att leda till godtyckliga beslut, där ingripanden med stöd av LVM eller LOB enligt utredningen tas som exempel på på bristande vandel, trots att dessa lagar inte nödvändigtvis förutsätter att den enskilde utgör fara för andra. Det är oklart hur gränsdragningen ska göras, och risken är uppenbar att det skapas en tillämpning som är både inkonsekvent och oproportionerlig. Inte heller finns något empiriskt stöd för påståendet att missbruk i sig är kopplat till ökad brottslighet i den grad att det motiverar särskilda migrationsrättsliga åtgärder. Den sortens generaliseringar riskerar att bli stigmatiserande och förstärka föreställningen att människor med utländsk bakgrund är särskilt brottsbenägna.

Sveriges Stadsmissioner noterar även att flera av de exempel som utredningen anför som tecken på bristande vandel – såsom felaktigt erhållna ersättningar, narkotikainnehav och stöd till terroriststämplade organisationer – redan kan utgöra grund för utvisning enligt dagens regler om brott. När samma omständigheter nu föreslås få en parallell funktion inom ramen för vandelsprövningen, men utan krav på dom eller ens brottsmisstanke, skapas en ordning där rättssäkerhetsgarantierna kraftigt försvagas. Denna typ av dubbelreglering riskerar att sudda ut gränsen mellan straffrätt och förvaltningsrätt, och innebär att en person i praktiken kan drabbas av långtgående rättsförluster utan att ha fått möjlighet att försvara sig enligt rättsstatens grundläggande principer,

Utökade möjligheter att vägra och återkalla uppehållstillstånd och avvisa personer på grund av bristande vandel

Som en förlängning av att Sveriges Stadsmissioner avstyrker förslaget om att återinföra vandel i utlänningslagen, avstyrker Sveriges Stadsmissioner även utredningens förslag som innebär att personers uppehållstillstånd kan vägras, återkallas och avvisas på grund av vandel.

I utredningen uttalas att förslaget om att vissa yttranden ska kunna ligga till grund för bristande vandel endast tar sikte på straffbara yttranden. Det är en avgörande precisering. Regeringen har dock i andra uttalanden öppnat upp för att även andra typer av icke straffbara yttranden ska kunna omfattas av en vandelsbedömning (Regeringens presentation av utredningen samt Justitiedepartementet, pressmeddelande 1 april 2025). Dessa uttalanden från regeringen, som skiljer sig från de som framförs i utredningen, skapar än större osäkerhet och bidrar till en ordning där icke-medborgare i Sverige inte har samma rätt till yttrandefrihet. Personer med tillfälliga eller permanenta uppehållstillstånd löper en reell risk för allvarliga rättsliga konsekvenser för det fall de yttrar sig på ett sätt som uppfattas som bristande vandel. Vilka yttranden som kan komma att omfattas går, mot bakgrund av utredningen i kombination med nämnda uttalanden från regeringen inte att förutsäga. Detta innebär att premisserna för en öppen och demokratisk

samhällsdebatt ändras i grunden och kan inte anses höra hemma i den svenska rättsstaten. Liksom till utredningen generellt är det i anslutning till detta förslag särskilt relevant att påtala den kumulativa effekten av regeringens många förslag på migrationsområdet. Bland annat regeringens utredning om Skärpta krav för svenskt medborgarskap (SOU 2025:1) kan komma att innebära att människor lever i Sverige med begränsad yttrandefrihet under lång tid.

Om framåtsyftande bedömningar, bristande rättssäkerhet och otydliga kriterier

En allvarlig brist i utredningen gäller förslaget att låta spekulativa eller prognosbaserade bedömningar ligga till grund för att neka eller återkalla uppehållstillstånd. Det gäller exempelvis när en person påstås ha samröre med organiserad brottslighet, även om personen själv aldrig dömts för brott, eller när bedömningen grundas på risk för framtida brottslighet snarare än begångna handlingar. Sveriges Stadsmissioner vill här understryka att detta innebär en långtgående rättssäkerhetsrisk, särskilt i ljuset av att beviskraven i migrationsrättsliga ärenden är väsentligt lägre än i straffrätten. Bedömningar av denna typ saknar förutsebarhet och riskerar att vila på svaga indicier, spekulationer eller fördomsbaserade resonemang.

Utredningen presenterar dessutom ett vandelsbegrepp som till stor del utgör ett lapptäcke av redan existerande eller föreslagna regler inom andra rättsområden – till exempel narkotikainnehav, felaktigt erhållna ersättningar, stöd till terroriststämplade organisationer och vistelseförbud. I flera av dessa fall saknas det skarpa gränser mellan vad som utgör brott, vad som är en administrativ indikation och vad som är en faktisk riskbedömning. Det leder till att vandel får en otydlig och potentiellt överlappande funktion i förhållande till straffrätten, samtidigt som rättssäkerhetsgarantierna är betydligt svagare.

Ett särskilt oroande exempel gäller bedömningar av samröre med kriminella nätverk. Utredningen anger att även den som inte själv dömts för brott kan betraktas som deltagare, exempelvis på grund av släktskap eller sociala kontakter. Detta riskerar att leda till kollektiv skuld och normupplösning, där individer bedöms utifrån sina relationer snarare än sina handlingar. Sådana resonemang är oförenliga med grundläggande rättsstatliga principer.

I fråga om så kallad politisk extremism lämnar utredningen definitionen öppen, trots att detta område rör skyddade rättigheter enligt såväl regeringsformen som Europakonventionen. Att vissa uttryck för extrema åsikter redan är kriminaliserade (t.ex. hets mot folkgrupp) innebär inte att det finns grund för att låta andra, lagliga uttryck för ideologisk övertygelse ligga till grund för vandelsbedömning. Det saknas tydliga gränser för vad som ska anses vara "extremt", och det är därför inte möjligt för en individ att i förväg förutse vilka yttringar som kan leda till förlust av uppehållstillstånd. Det aktualiserar frågan om repressalieförbud och föreningsfrihet, särskilt när det gäller personer som engagerar sig i civilsamhällets ytterkanter utan att överträda lagen.

Sammantaget befarar Sveriges Stadsmissioner att den föreslagna regleringen av vandel, i synnerhet vad gäller dess användning i framåtsyftande syfte och med

låga beviskrav, öppnar för en godtycklig och rättsosäker tillämpning. Att tillämpa migrationsrättsliga sanktioner på så svaga och odefinierade grunder utgör ett allvarligt avsteg från grundläggande rättsprinciper.

Utökade möjligheter att vägra och återkalla uppehållstillstånd på andra grunder

Utredningen presenterar flera förslag på grunder för att utöka möjligheterna att vägra och återkalla uppehållstillstånd. Sveriges Stadsmissioner avstyrker förslagen. Sveriges Stadsmissioner vill i detta sammanhang särskilt understryka att en återkallelse av ett redan beviljat uppehållstillstånd är en betydligt mer ingripande åtgärd än att avslå en ansökan. Den enskildes anknytning till Sverige – i form av familjeliv, arbete, boende, språkkunskaper eller barnens skolgång – väger typiskt sett mycket tungt. Det är i dessa situationer som proportionalitetsprincipen i 5 § förvaltningslagen får särskild betydelse. Att tillämpa samma kriterier för vägran och återkallelse, utan tydlig åtskillnad i rättslig prövning, riskerar att försvaga skyddet för personer som redan har byggt sina liv i Sverige.

Bland dessa finns förslag om att begränsa skyddet mot att vägras uppehållstillstånd och mot att få sitt uppehållstillstånd återkallat, att uppehållstillstånd ska kunna återkallas om någon annan än utlänningen själv har lämnat oriktiga uppgifter och att det vid bedömningen av om uppehållstillstånd ska vägras ska endast tas hänsyn till etablering i stället för övriga levnadsomständigheter. Sveriges Stadsmissioner har i tidigare remissvar uttryckt oro för de negativa konsekvenser som följer av att människor lever under osäkra förhållanden med tillfälliga uppehållstillstånd samt lever i en papperslös situation utan möjlighet att återvända till sitt ursprungsland och utan egen kontroll och förskyllan. Personer som inte kan legalisera sin vistelse i Sverige har begränsade möjligheter att få sina grundläggande rättigheter tillgodosedda, så som rätten till bostad och rätten till tillräcklig levnadsstandard, rätten till utbildning och rätten till bästa möjliga hälsa. Detta drabbar särskilt barn som lever i Sverige utan uppehållstillstånd. Gemensamt för alla barn som lever i Sverige utan uppehållstillstånd är att de saknar möjlighet att själva bestämma över sin situation. Sveriges Stadsmissioner ser att förslagen som presenteras i utredningen ökar risken att försätta människor, särskilt barn, i osäkra situationer med begränsade tillgång till grundläggande mänskliga rättigheter.

Informationsdelning och uppgiftsskyldighet

Sveriges Stadsmissioner avstyrker förslaget om en generell och tvingande uppgiftsskyldighet för ett stort antal myndigheter att, på begäran av Migrationsverket, lämna ut uppgifter som kan vara relevanta för bedömning av vandel, återkallelse eller avvisning. Förslaget innebär ett principiellt avsteg från etablerade svenska förvaltningsrättsliga utgångspunkter, och riskerar att få långtgående negativa konsekvenser för enskilda personers rättssäkerhet, integritetsskydd och faktisk tillgång till grundläggande samhällsinsatser.

Förslaget motiveras huvudsakligen med behovet att underlätta fler negativa beslut i Migrationsverkets ärendehandläggning. Det saknas dock en tillräcklig analys av proportionaliteten i åtgärden, särskilt i relation till andra rättsligt skyddsvärda intressen såsom sekretess, barnets bästa och individers tillgång till hälso- och socialvård. Flera centrala remissinstanser, däribland Justitiekanslern, JO och Socialstyrelsen, har i tidigare sammanhang avstyrkt liknande förslag och påtalat de brister som nu återkommer.

Avsteg från sekretessens skyddsintresse och rättsliga principer

Förslaget innebär att sekretess inte längre får upprätthållas av den utlämnande myndigheten, om en uppgift efterfrågas av Migrationsverket och "kan antas ha betydelse" för ett utlänningsärende. Den föreslagna konstruktionen innebär därmed ett principiellt avsteg från nuvarande regelverk, där en sekretessbrytande regel i regel kräver att utlämnande är nödvändigt, proportionerligt och tydligt motiverat i det enskilda fallet.

Att det inte krävs konkret misstanke, att informationsbehovet inte behöver preciseras och att någon proportionalitetsbedömning inte ska göras från den utlämnande myndighetens sida, innebär att sekretessens skyddsintresse de facto sätts ur spel. Socialtjänstens möjligheter att skydda individers integritet och att verka i enlighet med uppdraget urholkas därmed kraftigt.

Det är särskilt anmärkningsvärt att barn kan komma att påverkas indirekt, exempelvis genom att vårdnadshavare avstår från kontakt med socialtjänsten eller hälso- och sjukvården av rädsla för att uppgifter ska överföras till Migrationsverket. Sådana sekundära konsekvenser har inte beaktats tillräckligt i utredningen, trots att de kan få mycket allvarliga följder för barns rätt till hälsa, trygghet och utveckling (jfr barnkonventionen art. 3, 6, 24, 26 och 27, som är svensk lag sedan 2020).

Risk för rättsosäkerhet och minskat förtroende

Förslaget saknar även tillräckliga rättssäkerhetsgarantier för den enskilde. Det framgår inte tydligt om och hur individen informeras om att uppgifter begärts in, vilka uppgifter som lämnats, eller på vilket sätt de ligger till grund för ett beslut. Möjligheten att bemöta uppgifter försvåras därmed väsentligt. Detta strider mot grundläggande förvaltningsrättsliga principer, inklusive officialprincipen och rätten att ta del av och bemöta uppgifter som åberopas mot en.

Vi delar den kritik som framförts i tidigare remissyttranden om att informationsdelning som sker i bred omfattning och utan krav på precisering eller behovsprövning riskerar att leda till rättsosäkra beslut, särskilt vid negativa migrationsbeslut som ofta får mycket ingripande konsekvenser för individen och dennes familj.

Förslaget kan även urholka tilltron till offentliga institutioner. Människor i utsatta situationer – såsom personer utan giltigt tillstånd, barnfamiljer, våldsutsatta, eller personer med funktionsnedsättning eller psykisk ohälsa – kan undvika att söka hjälp från socialtjänst, vård eller andra myndigheter av rädsla för att informationen ska leda till utvisning eller återkallelse. Detta riskerar att förvärra marginalisering, ohälsa och social utsatthet, vilket inte främjar vare sig ordning, inkludering eller långsiktig samhällsstabilitet.

Obalans i samverkan mellan myndigheter

Utredningens förslag rubbar också balansen i ansvarsfördelningen mellan myndigheter. Det saknas analys av hur tvingande informationsdelning påverkar socialtjänstens självständiga bedömningar och professionsutövning. Samverkan mellan myndigheter bör bygga på tydliga mandat, ömsesidig respekt för uppdrag och rättslig ram, inte på ett ensidigt och långtgående krav på informationsöverlämning som undergräver andra myndigheters integritet.

Det är också oklart hur socialsekreterare och andra tjänstepersoner i praktiken ska kunna avgöra vilka uppgifter som "kan antas ha betydelse" för Migrationsverkets ärende, särskilt när det rör komplexa frågor om vandel, återkallelsegrunder eller undantagsregler. Risken för överrapportering eller osäker tillämpning är därför stor.

Följdeffekter och kumulativa konsekvenser

Sveriges Stadsmissioner bedömer att det samlade lagstiftningsarbetet inom migrationsområdet har lett till en ordning där överblicken gått förlorad. Parallella utredningar med överlappande syften – ofta inriktade på att begränsa möjligheten till uppehållstillstånd eller medborgarskap – innebär att det inte längre går att förstå konsekvenserna av enskilda reformer utan att se dem i sitt sammanhang.

Detta betänkande är ett tydligt exempel på hur rättsliga verktyg för straff, avvisning och förlust av rättigheter successivt normaliseras även utanför straffrättens ram. Vandel används inte bara som bedömningsgrund i brottmål, utan introduceras nu i allt fler områden som rör tillgång till uppehållstillstånd, familjeåterförening och tillgång till förmåner. Det innebär att personer som saknar svenskt medborgarskap i ökande grad omfattas av en särskild rättsordning – där rättigheter kan förverkas på grunder som aldrig skulle accepteras för medborgare.

Ett exempel är hur informationsdelning föreslås ske från vårdgivare, socialtjänst och andra myndigheter till Migrationsverket, utan att behov eller proportionalitet behöver styrkas. Det innebär en grundläggande förskjutning i sekretessens funktion: från att skydda individen till att informera statens kontrollfunktioner. Det påverkar både förtroendet för välfärdsinstitutionerna och faktiska möjligheter att söka hjälp – inte minst för barn, våldsutsatta, personer med beroendeproblematik och papperslösa.

Följden är att det sociala arbetets uppdrag undermineras. Det går inte att samtidigt upprätthålla en tillitsbaserad socialtjänst och ett kontrollsystem som gör varje stödinsats till ett potentiellt angivelsesystem. Särskilt tydligt blir detta när åtgärderna riktas mot redan marginaliserade grupper – de som är beroende av det offentliga men också mest rädda för att deras närvaro ska ifrågasättas.

Lagstiftning som bygger på osäkra begrepp, vaga förutsättningar och normativt laddade kriterier leder till rättsosäkerhet. När den därtill förankras i en rättsordning som saknar överblick, utan samlad konsekvensanalys, uppstår inte bara svårigheter i tillämpningen – utan också ett systemfel. Det är en utveckling som motverkar målen om rättvisa, likabehandling och ett inkluderande samhälle.

En särskild följd effekt av den föreslagna regleringen är att vandel, som tidigare främst varit kopplad till konkret brottslighet, med utredningens förslag kan komma att omfatta både framtida antaganden om riskbeteenden och olika former av social eller moralisk avvikelser. En sådan reglering riskerar att medföra en rättslig glidning där migrationsrättsliga åtgärder används som ett verktyg för att sanktionera sådant som inte är straffbart och som i andra rättsområden inte skulle föranleda ingripanden från staten.

En lagstiftning som innefattar spekulationer om framtida handlande, samröre med vissa grupper eller uttryck för politiska åsikter – även när de inte är våldsbejakande – som grund för att neka eller återkalla uppehållstillstånd innebär att människor underkastas bedömningar som saknar rättslig förutsägbarhet och ofta även möjlighet till motbevisning, och riskerar därmed att omvandla rättsordningen till ett system där skyldighetens innehåll inte är känt i förväg utan formas i efterhand utifrån generella antaganden om individens karaktär, bakgrund eller lojaliteter

En ordning där staten inte behöver motivera sina ingripanden med stöd i tydliga och förutsebara rättsregler urholkar rättssäkerhetens kärna. Det skapas därmed inte bara en ordning med olika rättigheter för medborgare och icke-medborgare, utan också en praxis där själva tillgången till rättsligt skydd förutsätter anpassning till normativa ideal snarare än till lagens krav. Det strider mot grundläggande principer i en rättsstat och förskjuter gränserna för vad staten får kontrollera och ingripa i – med särskilt allvarliga konsekvenser för redan marginaliserade grupper.

Avslutande kommentarer

Sveriges Stadsmissioner anser att betänkandets förslag inte lever upp till grundläggande krav på rättssäkerhet, förutsägbarhet och proportionalitet. Genom att föreslå en lagstiftning där vaga, prognosbaserade och normativt färgade kriterier ges rättsverkan för uppehållstillstånd, riskerar utredningen att bana väg för ett system där rättigheter förverkas utan tydlig rättslig grund och där utsatta grupper ytterligare marginaliseras.

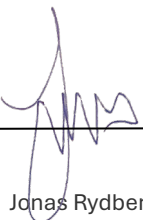
Vi ser med särskild oro på hur förslagen bidrar till en successiv förskjutning i rättsordningens funktion: från en ordning som skyddar den enskilde mot

ingripanden, till en ordning där tillgången till rättigheter blir villkorad av att leva upp till odefinierade förväntningar på livsföring, moral och social tillhörighet.

Därför avstyrks samtliga förslag i betänkandet, och vi avråder från att de läggs till grund för lagstiftning

Sveriges Stadsmissioner har på eget initiativ lämnat remissyttrande över betänkandet Skärpta och tydligare krav påandel för uppehållstillstånd (SOU 2025:33) Diarienummer Ju2025/00812 och hoppas att våra synpunkter beaktas i den fortsatta beredningsprocessen.

Sveriges Stadsmissioner

Jonas Rydberg, Generalsekreterare